

บทที่ 1

บทนำ

1.1 บทนำ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) จัดตั้งขึ้นโดยมีภารกิจที่สำคัญคือ การนำองค์ความรู้ของมูลนิธิโครงการหลวงไปขยายผลและปรับใช้ยังพื้นที่สูงอื่นๆ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สูง ปัจจุบันสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 33 แห่ง ใน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน ตาก เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร และกาญจนบุรี โดยมีเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 15 แห่ง ได้แก่ วาวี แม่สลอง ชุนสถาน น้ำแซ่ง น้ำเค็ม ถ้ำเวียงแก ปากกล้วย ปางหินฝน ป่าแป๊ว ผาแตก แม่มะลอ ห้วยเป้า แม่สอง แม่สามแลบ และสบเมย สามารถปลูกพืชผักและส่งผลิตผลให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ถั่วลิ้นเตาหวาน มะเขือเทศเชอร์รี่ มะเขือเทศโทมัส มะเขือเทศโครงการหลวง พริกหวานสีแดง พริกหวานสีเหลือง พริกหวานสีเขียว กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี แตงกวาญี่ปุ่น หอมญี่ปุ่น มันฝรั่ง มันเทศญี่ปุ่น คื่นช่ายฮ่องกง คื่นช่ายยอด กุยช่ายเขียว เบปืฮ่องเต้ เบปืคอส บรอกโคลีนี พักทองญี่ปุ่น ไค้คลีฟเขียว ไค้คลีฟแดง และมะเขือม่วงก้านดำ โดยได้มาตรฐานผลิตผลของโครงการหลวงตามระบบการเพาะปลูกที่ดี (GAP) ที่คำนึงถึงความปลอดภัยในห่วงโซ่อาหารตั้งแต่ระดับไร่นาจนถึงผู้บริโภค ภายใต้การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวงให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดการผลิตผล โดยโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่ส่งผลิตผลผ่านตลาดโครงการหลวง 15 แห่ง มีโรงคัดบรรจุ 5 โรง โรงรวบรวมผลผลิตแบบกึ่งถาวร 11 โรง และโรงรวบรวมผลผลิตแบบชั่วคราว 8 โรง เพื่อรองรับการจัดการผลิตผลของเกษตรกร ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มีปริมาณพืชผักส่งจำหน่ายผ่านตลาดโครงการหลวง 645 ตัน คิดเป็นมูลค่า 17.65 ล้านบาท

ในการจัดการผลิตผลหลังจากเก็บเกี่ยวยังคงพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของผลิตผลและการสูญเสียของผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยวเมื่อผลิตผลถูกส่งไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง (โรงคัดบรรจุกลางของมูลนิธิโครงการหลวง) เช่น การเหี่ยว การเหลืองของขอบใบ การช้ำ และการเน่าเสีย เป็นต้น ซึ่งมีผลต่ออายุการเก็บรักษาหรืออายุการวางจำหน่ายของพืชผัก ส่งผลให้โอกาสทางการตลาดลดลง จากการศึกษาที่ผ่านมา ดนัยและคณะ (2550-2561) ได้ศึกษากระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวของพืชผักหลายชนิดที่เพาะปลูกในพื้นที่โครงการหลวง ได้แก่ พืชผัก 18 ชนิด ผักอินทรีย์ 13 ชนิด และสมุนไพรอินทรีย์ 6 ชนิด โดยการสำรวจและรวบรวมข้อมูลการจัดการผลิตผลที่เกิดขึ้นระหว่างการเคลื่อนที่ของผักในโซ่อุปทาน พบว่า แต่ละศูนย์/สถานียังมีการขาดความรู้ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และคุณภาพผลิตผลแตกต่างกัน ส่งผลให้มีการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวในผลิตผล 5-60 เปอร์เซ็นต์ จึง

เห็นความสำคัญในการศึกษากระบวนการจัดการหลังเก็บเกี่ยวตั้งแต่แปลงของเกษตรกรไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง (โรงคัดบรรจุกลางของมูลนิธิโครงการหลวง) จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ยังไม่มีการศึกษากระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวของพืชผักในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษากระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวพืชผักในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงของแต่ละพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การวางแผนการปรับปรุงกระบวนการจัดการผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยวให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และช่วยลดการสูญเสียในกระบวนการจัดการผลิตผล รวมทั้งการวางแผนการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรให้สามารถบริหารจัดการผลิตผลได้อย่างเหมาะสม

มูลนิธิโครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงมีพื้นที่การดำเนินงานอยู่ในระดับความสูงเกินกว่า 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีสภาพเป็นพื้นที่ในหุบเขาหรือพื้นที่ตามเชิงเขาที่มีความลาดชัน อยู่ในท้องถื่นทุรกันดารที่ห่างไกลจากชุมชนทั่วไป ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีทั้งหมด 39 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ 6 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน และตาก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนจึงต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ไม่ให้เกิดการชะล้างพังทลายของผิวดินและเกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม ส่วนพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงมีทั้งหมด 33 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน ตาก เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร และกาญจนบุรี ซึ่งการเข้าถึงพื้นที่ได้ค่อนข้างยากถึงยากมาก ระยะทางไกล เส้นทางคมนาคมแตกต่างกับพื้นที่ของโครงการหลวงมาก ทำให้การส่งผลิตผลจากแปลงปลูกถึงศูนย์ผลิตผลโครงการหลวงใช้ระยะเวลานาน อีกทั้งเกษตรกรยังขาดความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลิตผลที่เหมาะสม ส่งผลให้ผลิตผลเกิดความเสียหายและทำให้คุณภาพของผลิตผลไม่ได้ตามมาตรฐานผลิตผลของโครงการหลวง

ปัจจุบันแนวโน้มการส่งจำหน่ายผลิตผลของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงผ่านตลาดโครงการหลวงมีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพื่อลดการสูญเสียพืชผักที่สำคัญบนพื้นที่สูงมุ่งศึกษากระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อประเมินการสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นในพืชผักตั้งแต่แปลงของเกษตรกรไปยังโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และส่งต่อไปยังโรงคัดบรรจุของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ตลอดจนการส่งผลิตผลไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง (โรงคัดบรรจุกลางของมูลนิธิโครงการหลวง) จังหวัดเชียงใหม่ วิเคราะห์หาสาเหตุ และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงในการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลิตผลที่เหมาะสม ตลอดจนมีแนวทางในการจัดการคุณภาพผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยวให้ได้มาตรฐานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวสำหรับลดการสูญเสียพืชผักในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) สํารวจ รวบรวมข้อมูลปัญหา วิธีการที่ใช้ในการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวพืชผักและการสูญเสียของพืชผักที่เกิดขึ้นในระหว่างการเคลื่อนที่ของพืชผักจากแปลงเกษตรกรไปยังโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และส่งต่อไปยังโรงคัดบรรจุของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ตลอดจนการส่งผลิตผลไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง (โรงคัดบรรจุกลางของมูลนิธิโครงการหลวง) จังหวัดเชียงใหม่
- 2) วิเคราะห์ ให้ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวพืชผักที่เหมาะสมเพื่อลดการสูญเสียในกระบวนการจัดการผลิตผลจากแปลงเกษตรกรไปยังโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และส่งต่อไปยังโรงคัดบรรจุของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ตลอดจนการส่งผลิตผลไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง (โรงคัดบรรจุกลางของมูลนิธิโครงการหลวง) จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งแนวทางการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรให้สามารถบริหารจัดการผลิตผลได้อย่างเหมาะสม

